

04 Sprogets betydning for meningsdannelse

- om dokumentationspraksis, set i et poststrukturalistisk perspektiv

GRETHE HOLM

Konstitueret Skoleleder
Diplom i ledelse 2013

PROLOG

Hvorfor nu al den snak om dokumentation?

Hvorfor er det nu så vigtigt at bekymre sig om den måde, vi dokumenterer praksis på?

Fordi det handler om magt – magt til enten at diskvalificere bestemte former for viden eller at privilegere andre.

Sproget – hvad enten det er det talte eller det skrevne – får herved en sandhedsskabende værdi; sproget kan åbne mulighedsrum, og kan ud fra et poststrukturalistisk perspektiv skabe en ny virkelighed, men det kan ligeledes være kategoriserende, konkluderende og ekskluderende.

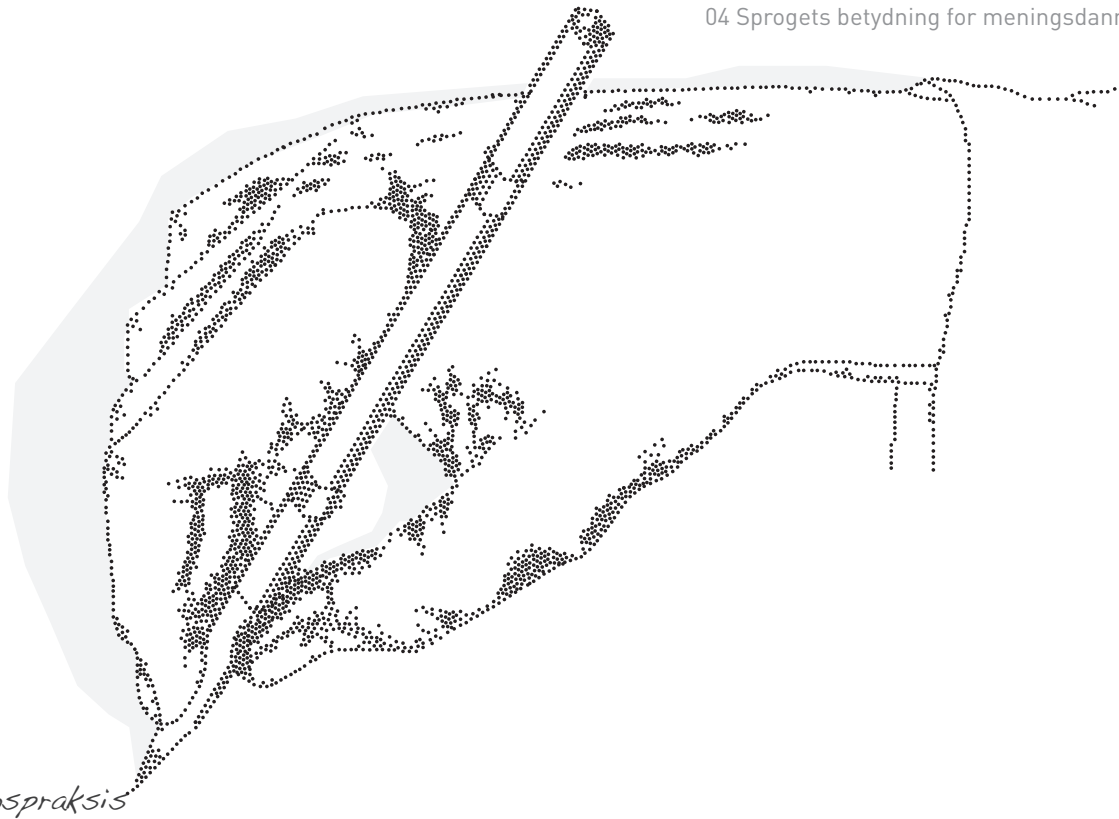
Hos Stormhøj karakteriseres magten således:

”MAGT ER OVERVEJENDE PRODUKTIV, ER UDØVELSE, ER RELATIONEL, KOMMER ALLE VEGNE FRA, FORANDRES KONSTANT, IMPLICERER MODSTAND, ER STRATEGISK SAMT ER ISÆR FORBUNDET MED OG STØTTER SIG PÅ FREMBRINGELSE AF SANDHED”
(Stormhøj, 2006).

Denne artikel har ikke til formål at underkende eksisterende dokumentationspraksis, men blot at udfordre den selvfølgelighed, der præger den dominerende diskurs om og i forhold til praksis.

DOKUMENTATIONSPRAKSIS

Dokumentation kommer af det latinske ord documentum som betyder bevis, bevismiddel eller historisk vidnesbyrd.

Dokumentationspraksis

Med denne betydning kunne man let forledes til at tro, at der implicit i dokumentationsbegrebet ligger et ydre krav om bevisførelse i relation til en given problemstilling.

Dokumentationsbegrebet bliver ofte betragtet som værende lig med evidens – at dokumentere det rigtige og det sande – og i det perspektiv kan arbejdet med dokumentationspraksis blive en stræben efter faglig identitet og faglig berettigelse gennem en snak om øget effektivitet, udvikling og formidling af viden.

I vores vestlige kultur har det skrevne ord en større sandhedsværdi end det talte, og denne skriftlighed får ofte status som noget, der er faktisk og dermed legitimt.

I løbet af de sidste årtier er kravet om skriftlig dokumentation steget betydeligt, og vi bliver alle bedt om, at udfærdige skriftlige dokumenter eller beskrivelser i form af

læreplaner, handleplaner, statusrapporter, indberetninger, udredninger eller andre af de beskrivelser, der arbejdes med på skole og dagtilbudsområdet.

Inden for dagtilbudsområdet er der et øget fokus på at dokumentere den pædagogiske praksis; dels for at skærpe fokus på indsats, mål og resultat og dels for at styrke det pædagogiske arbejde med børn og unge. Men trods flere års debat er det fortsat vanskeligt at definere dokumentationsbegrebet, samt de typer eller modeller, der betragtes som anvendelige og relevante i forhold til den pædagogiske praksis.

Historisk set har såvel skole- som dagtilbudsområdet benyttet sig af forskellige former for dokumentationsmodeller; modeller som har knyttet sig til tidens foretrukne paradigme. Lige nu arbejdes der i mange institutioner ud fra de relations orienterede modeller, men jeg vil alligevel

vove den påstand, at praksis ikke afhænger af en bestemt dokumentationsmodel men i højere grad afhænger af de forskellige aktøres definition af indhold, og dermed hvilken kurs der afstikkes i praksis. Dokumentationsbegrebet bliver derfor en flydende betegnelse, hvis betydning afhænger af den mening, som det tilskrives i en lokal kontekst, af den diskursive magt i organisationen og af de til enhver tid gældende samfundsmæssige normer og konventioner.

Dokumentationsbegrebet bliver en konstruktion, og i det perspektiv bliver det afgørende, hvilken viden der i organisationen kan betragtes som legitim. Ud fra et ledelsesmæssigt perspektiv kan det virke foruroligende, at dokumentation som begreb dermed bliver en betydningskonstruktion.

Derfor er det vigtigt, at du som leder stiller de kritiske spørgsmål, at du forholder dig til medarbejdernes forståelse samt de i organisationen indlejrede koder for diskursiv praksis, netop for at se den handlingshorisont hvorfra dokumentationspraksis udspringer. For som fagprofessionelle observerer, iagttager og ser vi altid med en bestemt tanke i blikket; med et bestemt formål for øje, for hvad er det vi forventer at se? Dette betyder både noget for, hvilke problemer vi ser, og for hvilke løsninger det bliver muligt at vælge som modsvar på disse.

Niels Åkerstrøm Andersen (1999) beskriver det således:

”DENNE FORM FOR SPØRGEN RUMMER EN VIDENSKABSTEORETISK FORSKYDNING FRA ONTOLOGI TIL EPISTEMOLOGI. FRA FØRSTE ORDENS OBSERVATIONER AF ”DET DERUDE” TIL ANDEN ORDENS OBSERVATIONER AF, HVORFRA VI KIGGER, NÅR VI OBSERVERER ”DET DERUDE”. FRA VÆREN TIL TILBLIVELSE.”

Med fokus på sproget er det muligt at undersøge de betydninger, der knytter sig til dokumentationspraksis, og det vil ligeledes være muligt at udforske de problemstillinger,

der knytter sig til italesættelsen og betydningskonstruktionen af dokumentationspraksis.

SPROGET SET I ET POSTSTRUKTURALISTISK PERSPEKTIV

Et centralt træk ved poststrukturalismen er det sprogfilosofiske fundament, hvor sproget skaber mening, og hvor handlinger får betydning gennem sproget. Sproget konstrueres, både i den måde vi verbalt kommunikerer men også i tekster, og herigennem konstrueres det enkelte individs livsverden og den organisatoriske virkelighed. Det er således ikke muligt at opnå en universel viden, da viden er lokalt situeret, men poststrukturalismen udfordrer de grænser, der er for vores tænkning. Kritik af de eksisterende grænser, udfordringen i at opspore denne grænsedragning og den kritiske indstilling overfor, hvad der betragtes som selvfølgelig viden, bliver hermed en mulig strategi. En af de væsentligste grænsedragninger findes i vores brug af sproget.

Sproget bliver betydningsfuldt og dokumentationspraksis skrives ind i en tradition, hvor sproget og beskrivelserne stiller bestemte handlemuligheder til rådighed. Set i det perspektiv bliver sproget en praksis i sig selv.

I et poststrukturalistisk perspektiv ses sproget, som det der producerer og konstruerer virkeligheden, hvorimod sproget ud fra et positivistisk perspektiv kan ses som den kanal hvorigennem fakta og viden om verden kommunikerer. Wittgenstein udtrykker det med ordene:

”MIT SPROGS GRÆNSE ER MIN VERDENS GRÆNSE.”

Vores sprog er således ikke en afspejling af den eksisterende virkelighed, det er aldrig uskyldigt, men spiller en aktiv rolle i den måde identiteter skabes og vedligeholdes. Wittgenstein indfører begrebet sprogspil, som beskriver, hvordan de ord, vi bruger, er indlejret i et regelsæt eller et sæt af fælles konventioner. Wittgensteins begreb om sprogspil henviser til, at sprogets betydningsdannelse knytter sig til den praksis det indgår i. Det står i modsætning til den rationelle forestilling om, at sproget refererer

til ting eller fænomener derude; fænomener som objektivt kan beskrives. Hvis jeg forstår Wittgenstein ret, så er sproget ustabil og kan aldrig fastlægges, men er jf. Foucault afhængige af det midlertidige overherredømme af en bestemt diskurs. Diskursen eller betydningsfastlæggelsen fungerer således som en midlertidig gyldig sandhed i den lokale kontekst. Allan Holmgren (2004) uddyber det med at sige:

”FOR AT FORSTÅ SPROGET, DE SAGTE SÆTNINGER, MÅ VI SE DEN PRAKSIS, SOM SPROGET UDSPRINGER AF, FOR SPROGET OPSTÅR IKKE AF FØLELSER ELLER AF TÆNKNING, MEN AF PRAKSIS, AF ANDRE HANDLINGER.”

Så for at forstå det sagte eller det skrevne bliver det vigtigt, at kunne følge det samme sprogspil, den samme logik, som gør sig gældende i praksis. Og Holmgren fortsætter:

”MAN KAN DERFOR SIGE, AT PROBLEMER OPSTÅR, FORDI MAN ANVENDER INADÆKVATE ORD I SIT LIV, DER AUTOMATISK SKABER INADÆKVATE FORSTÅELSER, HISTORIER OM PERSONEN SELV OG DENNES IDENTITET OG DE HANDLINGER SOM DENNE IDENTITET TILLADER.”

Dette uddybes hos Schnoor:

”INTERNALISERENDE FORSTÅELSER, VIL SIGE FORSTÅELSER, HVOR ORGANISATIONSMEDLEMMER PLACERER ÅRSAGEN TIL GIVNE PROBLEMER I INDRE OMSTændIGHEDER VED DEM SELV ELLER ANDRE.”

Sproget er som et kompas, der angiver kurs og retning, og dermed stiller muligheder eller begrænsninger til råd-

dighed. Men hvordan kan man kritisk forholde sig til en dokumentationspraksis, som man samtidig er en del af? Hvordan og af hvem bliver forskellige aspekter af menneskelig adfærd tematiseret som et problem? Hvilke beskrivelser, vurderinger og interesser sker problematiseringen ud fra?

Først når vi problematiserer, hvorfra vi problematiserer, kan vi begynde at se på nye måder - konstruere en ny virkelighed; en virkelighed som ikke nødvendigvis fremkommer pr. automatik.

DISKURSER I ORGANISATIONEN

Diskursteorien bygger på et poststrukturalistisk grundlag. Diskurs er en bestemt måde at tale om verden på. Den fastlægger mening og betydning til det, der siges og er en reduktion af muligheder. Diskurser er ustabile, omskiftelige og afhængige af den kontekst, de forekommer i, og de kan ændre sig over tid. Handlingsmønstre kan vedligeholdes, men også forandres, idet der altid er en dialektisk bevægelse mellem forandring af diskurser, og forandring af det sociale.

Foucault (Stormhøj 2006) anvender betegnelsen ”vidensarkæologi” og denne betegnelse beskriver, hvad der kan tales om i diskursen, men samtidig rettes blikket mod det, der udelades. Foucault taler om ”at skrive tavshedens historie.” I forlængelse af vidensarkæologien beskriver Foucault endnu et nøglebegreb nemlig genealogien. Genealogi betyder tilblivelse, og hermed vil Foucault rette optikken mod, at det vi betragter som evident, oprindeligt og uforanderligt selv har en tilblivelseshistorie.

Genealogien skal opspore, hvorfra vores nutidige viden stammer; en viden som har udviklet og ændret sig gennem forskellige magtforhold. Genealogien forbinder hermed magt og viden. Målet er at afdække de magtforhold, som knytter sig til diskurser; diskurser som har formået at dominere, og som dermed udgør den platform, hvorfra sandheden anskues.

Hos Stormhøj uddybes dominansforholdet:

**"DET GØRES VED AT AFDÆKKE DE VIDENS-
KAMPE, SOM HAR UDSPILLET SIG MELLEM
FORSKELLIGE FORMER FOR VIDEN, HVORAF
NOGLE ER BLEVET EKSKLUDEREDE OG
MARGINALISEREDE, MENS ANDRE HAR
ETABLERET SIG SOM DE HEGEMONISKE."**

Der er således regler for, hvad vi siger, hvad vi gør, hvad vi ser, og hvad der er gyldig viden. Åkerstrøm (1999) beskriver det på denne måde:

**"NÅR EMPIRISMENS USKYLDIGHED BRYDER
SAMMEN, NÅR VI IKKE LÆNGERE KAN LADE
SOM OM "OBJEKTET DERUDE" FORTÆLLER
OS, HVORDAN DET VIL OBSERVERES, NÅR VI
VED, AT DET ER VORES "BLIK", DER TVING-
ER GENSTANDEN TIL AT FREMTRÆDE PÅ
EN BESTEMT MÅDE".**

I et poststrukturalistisk perspektiv er sproget ikke en afspejling af den eksisterende virkelighed, men kun en midlertidig sandhed, der bekræftes af både situationelle og sproglige forhold. Diskursen ses som en fremstilling af virkeligheden og indeholder elementer af social forhandling og relationel magt. Kampen står om – hvad skal vi tale om – relationen mellem de der deltager i diskursen – samt hvilken subjektposition der stilles til rådighed. Diskursen anviser subjektpositionen; forstået på den måde, at det enkelte individ positioneres som subjekt i en diskursiv praksis og dermed bliver et produkt af en diskurs.

Subjektet er hermed ikke en fastlåst oprindelig tilstand, men formes i relationer og af de tilgængelige diskurser. Individet tilbydes en bestemt plads i diskursen, ud fra hvilken der tales og handles på en meningsfyldt måde. Et andet begreb er interpellation; og interpellationer handler om subjektivering og beskriver den proces, hvor sproget skaber en social position for individet – det gør det til subjekt.

En tekst eller en samtale kan i sin beskrivelse udpege en bestemt diskurs, som derefter formår at påvirke læserens eller samtalepartnerens tanke-sæt ved at forme forventninger og forestillinger om det normale/unormale. Subjektpositionen – som inkluderende eller ekskluderende – er således allerede indskrevet i sproget.

Gennem historien har forskellige diskurser domineret og har dermed udgjort den platform, hvorfra sandheden anskues. Derfor er det min påstand, at medarbejdere i dagtilbud og i skoler skriver ind i en tradition af konventioner, som sætter en grænse for, hvad og hvordan dokumentation udfærdiges. Ofte kommer dokumentation til at beskrive begreber som omsorg, relation, tryghed og forudsigelighed; begreber som kan rumme mange forskellige fortolkningsmuligheder. Hermed bliver dokumentationen en henvisning til, hvad der i den foreliggende situation tilstræbes, og ikke til hvordan opgaven løses. Den pædagogiske verden er underlagt en normaliseringsdiskurs, hvor divergensen mellem normal og unormal udgør grænsen for forventet og ønskelig adfærd hos barnet og den unge. Allerede her skal de fagprofessionelle tage stilling til begrebet adfærd, og allerede her diagnosticerer vi barnet. Der er altså noget, der er mere sandt og gyldigt end noget andet. Enhver fortolkning, ethvert forsøg på at stille en diagnose vil være et mærkat, som sættes på et andet menneske, og det sker ud fra en professionel magtposition.

I kraft af vores uddannelsesmæssige fundament og de samfundsmæssige konventioner som her udgør den disciplinerende moderne magt, har vi gjort krav på og fået tildelt den pædagogiske definitionsmagt til at afgøre, hvad der betragtes som sandheden, og hvad der er gyldig viden. Men det har også en skyggeside.

Derrida (Senger 2011) skriver:

**"ALLE TYPER FORKLARINGER ELLER FASTE
FORSTÅELSESMØNSTRER SOM GIVER EN
FORNEMMELSE AF MESTRING, BLIVER**

UUNDGÅELIGT EN LOGOCENTRISK LUKNING, SOM SPÆRRER EN INDE I ET SOLIDT FÆSTNINGSVÆRK.”

Med afsæt i Foucaults genealogi, som forbinder magt og viden, er vi således både historisk og kulturelt indlejret i en social kontekst, og det er det fundament, vi tager afsæt i, når vi udtaler os om henholdsvis normal og unormal adfærd. Denne diskurs bidrager til den samfundsmæssige reproduktion af viden, og den peger hen imod en mulig forståelse af virkeligheden. Handlingsmønstre vedligeholdes og gentages i de interpersonelle processer, og dermed reduceres handlemuligheder og kompleksitet.

En væsentlig forudsætning for at skabe nye diskurser i organisationen, og dermed udvide handlemulighederne, er ifølge Foucault ensbetydende med at udforske og synliggøre diskursernes oprindelse. Foucault siger, at kritik er en dyd. Kritikken udgør dermed en form for ulydighed mod de gældende diskurser, regler og konventioner, men enhver diskurs må nødvendigvis eksistere sammen med sin skygge eller sin moddiskurs, så der vil altid være en mulighed for at udforske både den eksisterende og dominerende diskurs, men også diskursens modstykke. Hos Luhmann (Åkerstrøm 1999) beskrives det således:

”SOM ALT ANDET MÅ IAGTTAGELSESBEGREBET FUNDERES I EN FORSKEL (...) FORSKELLE ER I LUHMANNS UNIVERS ALTID TOSIDIGE. EN FORSKEL HAR ALTID EN INDERSIDE OG EN YDERSIDE, HVOR INDERSIDEN ER DEN MARKEREDE SIDE. INDERSIDEN KALDES ”DET MARKEREDE RUM” OG YDERSIDEN FOR ”DET UMARKEREDE RUM”. HVER GANG DER IAGTTAGES, MARKERES DEN ENE SIDE AF EN FORSKEL, OG DEN ANDEN FORBLIVER UMARKERET. FORSKELLEN ISOLERER DET MARKEREDE FRA DET UMARKEREDE.”

For at udforske og udvide handlemulighederne må vi derfor, ifølge Luhmanns systemteori, spørge ind til ”det umarkerede rum” og til de forskelle, der bestemmer, hvad det er, vi ser, og hvad der kan træde frem i lyset.

SKRIFTLIG DOKUMENTATION SET I ET NARRATIVT PERSPEKTIV

Når medarbejdere og ledere arbejder med skriftlig dokumentation, når vi iagttager og observerer, rettes blikket og opmærksomheden mod alt det, vi forventer at se.

”MAN SER ALTID MED EN TEORI OM, HVAD DET ER, MAN SER. DET ER EN TANKE I BLIKKET” (Anders Fogh Jensen, 2005).

Tanken i blikket betyder både noget for, hvilke problemer vi ser, og for hvilke løsninger det bliver muligt at vælge som modsvar på disse. Ovenstående siger dermed noget om det ansvar, som vi som ledere, medarbejdere og fagprofessionelle står med i vores daglige arbejde.

Som leder har jeg oplevet, at spørgsmålet om, hvad der var problematisk for børnene og de unge, samt ideerne om, hvilke løsninger der modsvarede disse problemer, har skiftet over tid. På et tidspunkt var fokus rettet mod børnenes manglende tilknytningsevne, usikre tilknytningmønstre og tidlig frustration. Senere kom ideerne fra systemisk tænkning, og her blev der talt om, at barnets problematikker var tæt forbundet med problemer i barnets nære familie; der blev set på uheldige samspilsmønstre, der kunne ligge til grund for barnets vanskeligheder og opstillet hypoteser, der kunne forklare den lokale logik i barnets handlinger, men det medførte ofte, og det havde den bivirkning, at man implicit blot udvidede feltet for fejl og mangler. Den anerkendende tilgang fik os til at se den positive intention i barnets handlinger, at oversætte barnets negative adfærd, og rette fokus mod, at det man ofrer opmærksomhed vokser. Men bestræbelserne på at finde positive intentioner bag selv uacceptabel adfærd, gjorde det næsten tabubelagt at tale og skrive om problemer, hvilket i sidste ende udgjorde en begrænsning af handlemuligheder.

Gennem de seneste år er interessen for den narrative tilgang til pædagogiske praksis vokset og dermed også for et narrativt perspektiv på skriftlig dokumentation. Den narrative tilgang udtrykker, at vores forestillinger om verden og om, hvad der er sandt og rigtigt, ikke er evige sandheder men midlertidige sandheder båret af både situationelle og sproglige forhold. Narrativ praksis, forståelse og brugen af denne, er således socialt og kulturelt betinget og knytter sig til den konkrete og lokale kontekst, vi indgår i. Men hvorfor nu anlægge et narrativt perspektiv på verden, hvad kan den narrative tilgang byde ind med, og kan den mere end blot at lappe på de forrige teorier og metoders skavanker?

Det grundlæggende fundament i den narrative tilgang er, at vi mennesker organiserer vores oplevelser og erfaringer ved at historisere dem, og at vores identitet i høj grad formes af disse fortællinger. Ud af alle de episoder og begivenheder, vi oplever og deltager i, udvælger vi nogle, som giver mening for os – vi foretager både tilvalg og fravalg. Disse begivenheder kædes sammen i overensstemmelse med et bestemt tema eller plot, og derved skabes de dominerende fortællinger om os selv. Hvis et menneskes historie overvejende fortælles via problematiske fortællinger, vil de samtidig skygge for mulige alternative fortællinger, og når denne udvælgelsesproces er begyndt, kan det være overordentlig vanskeligt at skifte kurs. Hermed kan de dominerende fortællinger blive til problemfortællinger, idet de kun beskriver eller betoner enkelte elementer, og i et narrativt perspektiv vil skriftlig dokumentation være en historie, som fortælles om en lille del af et menneskes liv; en historie som får betydning for det menneske, som er i centrum for beskrivelsen.

Fortællinger bliver hermed en videns og kommunikationsform, og medarbejderne deler den viden samt måden at kommunikere på med andre fagprofessionelle. Alle disse fortællinger bliver dermed bestemmende for de historier, der danner rammen for barnets eller den unges problem, og efterfølgende bliver det rammen for mulige løsninger. Tag for eksempel det lille ord "er". Det lille verbum udtrykker en form for tilstand hos det enkelte barn eller

det enkelte individ, som beskrives – han **er** et problembarn, han **er** eksemplarisk, hun **er** altid i konflikt, hun **er** udadreagerende, familien **er** stresset – beskrivelser som ofte bruges i den skriftlige dokumentation, og som derved retter fokus mod, at individet har et afgrænset iboende potentiale for udvikling. Sprogligt skabes der her en positiv og foretrukken identitet eller en negativ identitetskonklusion, og der sker en logocentrisk lukning, som efterfølgende udgør og begrænser mulighederne for udvikling. Eksemplerne viser barnet som bærer af problemet, og det bliver medarbejderen, der har definitionsmagten. Sproget bliver grænsesættende og spiller dermed en aktiv rolle i den måde, hvorpå barnets identitet skabes og vedligeholdes. En tekst eller en samtale kan således i sin beskrivelse udpege en bestemt diskurs, som derefter formår at påvirke læserens eller samtalepartnerens tankesæt, ved at forme forventninger og forestillinger om det normale eller unormale, ved det inkluderende eller ekskluderende; muligheder og begrænsninger er således allerede indskrevet i sproget.

I et poststrukturalistisk perspektiv er sproget ikke en afspejling af den eksisterende virkelighed, men kun en midlertidig sandhed, der bekræftes af både situationelle og sproglige forhold. Så dokumentation eller beskrivelser af børn og unge bliver meningsfulde, når de læses og skaber resonans hos modtagerne.

En beskrivelse eller en fortælling fortælles altid ud fra fortællerens eget perspektiv, altså som en slags selviscenesættelse. Men en fortælling er ikke noget i sig selv, den kræver et publikum.

Wittgenstein siger følgende om begrebet sprogpil:

"BEGREBET BRUGES TIL AT ANGIVE DEN AKTIVITET, DET ER AT BRUGE SPROGET INDEN FOR EN PRAKTISK SAMMENHÆNG, ALTSÅ HVOR SPROGET BRUGES MED BESTEMTE FORMÅL FOR ØJE"

Set i forhold til den skriftlige dokumentation bruges sproget i en bestemt sammenhæng og bruges med et bestemt formål for øje nemlig en beskrivelse af adfærd og interaktion.

MEN HVAD KAN DEN NARRATIVE TILGANG SÅ BYDE IND MED?

Et narrativt perspektiv på praksis omkring den skriftlige dokumentation kan medvirke til at omforme problemmættede fortællinger til mere mulighedsskabende fortællinger. Dette handler ikke om at erstatte en negativ fortælling med en positiv, det handler i stedet om at øge nuancerne og dermed få øje på de fortællinger, som også ligger der, men som endnu ikke er talt frem – altså på undtagelserne. Et af redskaberne i dette arbejde er dekonstruktion. Dekonstruktion er inspireret af den franske filosof Derrida, og dekonstruktion er i Derridas tænkning et forsøg på at placere sig i periferien af et tankesystem og forstå, hvordan det er konstrueret, og hvad det medvirker til at skabe i den sociale verden (Schnoor, 2009).

Dekonstruktion er dermed forsøget på at forholde sig undersøgende og kritisk til beskrivelser og fortællinger, og derigennem rette fokus mod de diskurser, som fortællingerne er bygget op omkring. Dekonstruktion indebærer en dobbelt proces, hvor det som det første handler om at synliggøre, de elementer en tekst eller en samtale er opbygget af og dernæst om at skabe en ny forståelsesramme, som skaber ny mening. Det at arbejde med dekonstruktion handler således ikke om – i negativ forstand - at nedbryde og kassere medarbejdernes skriftlige dokumentation. Det handler tværtimod om at udfolde fortællingerne, så der fremkommer flere perspektiver og nuancer. Det betyder, at en fortælling ikke behøver at være en fastforankret størrelse, men at den kan skifte form og åbne op for nye aspekter og fortolkningsmuligheder. En dekonstruerende samtale kan bidrage til, at der skabes en refleksiv distance, som udforsker og undersøger praksis. De narrative fortællinger og skriftlig dokumentation set i et narrativt perspektiv vil dermed ændre sig fra at være en objektiv beskrivelse af verden, til at være betinget af sproglige og kulturelle forhold.

Der sker et skift i den epistemologiske orientering mod verden, fra et rationalistisk til et postmodernistisk perspektiv.

Dekonstruktionen vil derfor øge problematiseringen og åbner op for en diskussion, og det er samtidig en mulighed for at se det som et potentiale for fremtidige udviklingsmuligheder for den pædagogiske praksis. Lad mig for et øjeblik vende tilbage til et af eksemplerne – **hun er udadreagerende** – her kommer problemet til at definere, hvad og hvem barnet er, og problemet kommer til at være lig med personen. Men en af grundtankerne i den narrative praksis er, at det ikke er personen, der er problemet, men det er problemet, der er problemet.

Denne form for praksis betegnes som eksternalisering og er en måde, hvorpå man kan tale om problemer, og som adskiller problemet fra personen. I det førnævnte eksempel kan man ved hjælp af et eksternaliserende sprog tale om problemerne, som noget der har en status i sig selv, og som derved kommer til at fremstå som adskilt fra personen – **“hun er udadreagerende” til “den udadreagerende adfærd har tag i hende”**.

Derrida siger:

“VI ER FANGET I SPROGET, OG SPROGET MULIGGØR, HVEM VI ER, OG HVEM VI KAN BLIVE”

Det eksternaliserende sprog skaber en sproglig distance mellem barnet og den udadreagerende adfærd, hvorved selve problembeskrivelsen ikke bliver definerende for, hvem barnet er, hvad barnet kan, og hvad barnet har mulighed for at blive. Adskillelsen mellem person og problemfortælling kan derfor gøre beskrivelsen mindre totaliserende.

DEN REFLEKSIVE LEDER

Den dekonstruerende tilgang har betydning for den ledelsesmæssige praksis. Det betyder nemlig, at du som leder må forholde dig nysgerrigt og udforskende til medarbejdernes fortællinger og skriftlige dokumentations-

praksis. Det betyder, at du som leder ikke blindt accepterer, de præmisser en fortælling er bygget op omkring, og det betyder, at du stiller spørgsmål og udfordrer den sproglige forståelsesramme, som beskrivelserne og den skriftlig dokumentation er skrevet ud fra.

Vi kan ikke komme uden om, at skriftlig dokumentation er en del af det pædagogiske arbejde, og at dette arbejde også er underlagt en normaliseringsdiskurs. Diskursen er midlertidig lukket, den skriftlige tradition er vanegjort, og som fagprofessionel er man trænet i at bruge et generelt og upersonligt sprog, som vidner om faglighed og professionalisme. Det er helt i tråd med den dominerende diskurs om, at man skal forsøge at indfange, hvordan det i **virkeligheden** forholder sig; alt andet vil miste gyldighed og komme til at fremstå som uprofessionelt.

Så det vil ikke være let at skifte fra en traditionel dokumentationspraksis til en narrativt inspireret praksis. Den skriftlige dokumentation skal nemlig fortsat udfærdiges i en kultur, hvor et internaliserende sprog stadig er dominerende. Men som leder handler det om at arbejde med sproget, at undgå vanetænkningen, at undersøge uden at tolke og at gribe de små ting i teksten eller i samtalen, som er med til at ændre billedet af det menneske, som du sidder overfor. Det er sjældent det lykkes første gang, men med små skridt og med små ændringer i samtalen er du godt på vej.

EPILOG

Så hvorfor nu al den snak om dokumentation? Hvorfor er det nu så vigtigt, at bekymre sig om den måde vi dokumenterer praksis på? Fordi det handler om magt.

Filosof og teolog Knud E. Løgstrup har sagt:

”DEN ENKELTE HAR ALDRIG MED ET ANDET MENNESKE AT GØRE UDEN AT HAN HOLDER NOGET AF DETS LIV I SIN HÅND”

LITTERATUR:

Andersen, Niels Åkerstrøm (1999): Diskursive analysestrategier. Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Holm, Grethe Hegelund (2012): Fortæl mig. Sprogets betydning for meningsdannelse.

Holmgren, Allan (2004): Sprogspil, relationer og pædagogik. At frigøre sig fra snærende begreber. Dispuk.

Schnoor, Michala (2009): Narrativ organisationsudvikling. At forme fælles mening og handling. Dansk Psykologisk Forlag.

Stormhøj, Christel (2006): Poststrukturalismer – videnskabsteori, analysestrategi, kritik. Forlaget Samfundslitteratur.

Senger, Ulla (2011): Forførelse og fængsling – ledelsens sproglige hverdags handlinger. Detpostmodernelederliv 1, 2012, act2learn.

DU
giver mig
lyst til
at lære